

Església de Sant Esteve

Vila-seca de Solcina

Olaf Puente Oliver

Història de l'Arquitectura I

Estudi arquitectònic d'un edifici

22-06-2012

ÍNDEX

0.- INTRODUCCIÓ

Pàgina 1

1.- URBANISME. La Vila-seca dels dos nuclis

Pàgina 2 - 4

2.- L'ESGLÉSIA

Pàgina 5 - 18

2.1 El paper de l'església a Vila-seca

Pàgina 5

2.2 L'antiga església de la vila

Pàgina 5 - 7

2.3 Actual església de Sant Esteve

Pàgina 7 - 18

2.3.1 Arquitectura de l'església

Pàgina 9 - 11

2.3.2 Decoració i ornamentació

Pàgina 12 - 13

2.3.3 Reformes i ampliacions

Pàgina 14 - 18

3.- LA LLEGENDA DE SANT ESTEVE

Pàgina 19 - 20

4.- BIBLIOGRAFIA

Pàgina 21

0.- INTRODUCCIÓ

Sóc Olaf Puente Oliver, estudiant de segon curs de grau de l'ETSA de Reus. El darrer treball es basa en l'estudi i anàlisi, des d'un punt de vista arquitectònic, d'un edifici històric. En aquest cas l'edifici estudiat és l'església de Sant Esteve, ubicada en el municipi tarragoní de Vila-seca de Solcina i que data de l'any 1588 dC (segle XVI).

El motiu d'haver escollit aquesta construcció és bàsicament personal, ja que dia rere dia he creuat la plaça i mil cops m'he trobat davant d'aquesta construcció amb la curiositat de conèixer, d'una manera més amplia i propera, el com, el quan i el perquè d'aquesta construcció tan representativa per al nostre poble. I puc dir que aquest treball ha estat l'excusa perfecta per poder respondre aquestes preguntes que rondaven pel meu cap i, a més a més, per conèixer millor l'arquitectura, no només de l'església de Sant Esteve, sinó també del meu poble. A més a més la proximitat a aquesta construcció a fet possible aconseguir un recull fotogràfic més ampli realitzat personalment.

Aquest treball està dividit en diferents apartats, en els quals veurem com es desenvolupa l'urbanisme de l'antiga Vila-seca del Comú al voltant de l'església de Sant Esteve, considerada el nucli de l'antiga vila i, com a conseqüència de la unificació de les dues viles, també serà el centre urbà de l'actual Vila-seca de Solcina. També veurem la història dels temples del poble, partint de l'antiga església de la Vila-seca del Comú i centrant-nos en l'actual església de Sant Esteve (ampliació i reforma, gairebé total, de l'antiga església) estudiada des d'un punt de vista arquitectònic i incloent ornamentació i reformes. El treball finalitza amb l'explicació de la llegenda Sant Esteve, protomàrtir que dona nom a l'església del municipi.

1.- URBANISME: La Vila-seca dels dos nuclis

A diferència d'altres pobles del voltant es desconeix la data exacta de la fundació de Vila-seca. De totes maneres sabem que durant la segona meitat del segle XII i especialment el darrer quart d'aquest mateix segle, quan es produeix la reconquesta i la posterior repoblació del Camp de Tarragona, la vila estava separada en dos nuclis ben diferenciats entre ells. En primer lloc va sorgir el de Vila-seca de Solcina, al voltant del castell i sota jurisdicció directa del seu senyor. El primer d'aquests va ser Ramon d'Olzina, com a oposició a aquest senyoriu feudal es va crear posteriorment el nucli de Vila-seca del Comú, al voltant de l'església de Sant Esteve i sota jurisdicció de l'arquebisbe de Tarragona.

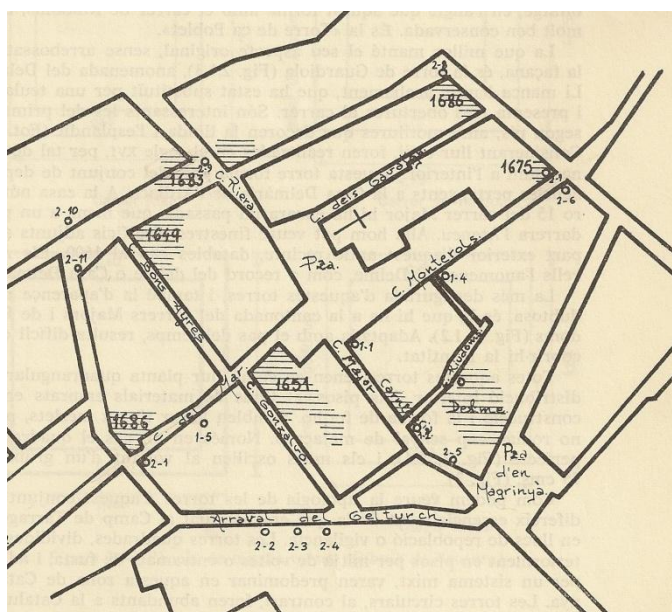

Fig. 1

Des d'un punt de vista urbanístic, Vila-seca del Comú estaria compresa pels actuals carrers de la Font i Major com a eixos, i transversals a aquests, l'avinguda de la Verge de la Pineda (conegut antigament com carrer del Mar) fins al portal de Sant Antoni i el carrer Monterols des de la plaça de l'Església (referent a la ubicació de l'església hi ha notícies concretes de que ocupa terrenys que van estar edificats amb construccions ja desaparegudes). Per tant, estaríem parlant d'un urbanisme cruciforme que té com a nucli l'església (ubicació que manté en l'actualitat), ja que els carrers més importants es creuen i els secundaris, com el de Riudoms, són poc importants. Aquest darrer carrer té una curiosa recolzada a causa de què amb el pas del temps va quedar tallat per les cases i hi es va obrir un pas lateral per tal de poder aconseguir el camí principal que duia a Riudoms per la porta de la muralla. Aquest nucli urbà cruciforme estaria emmarcat per un doble clos de fortificació concèntric, un més antic que l'altre, configurat per una dotzena de torres (fig. 1).

El tancat interior correspon al nucli més antic i més ben conservat que segurament no formava un autèntic clos emmurallat. És probable que es tractés d'un grup de torres que formarien uns espais segurs destinats a acollir els primers pobladors i a protegir els seus habitatges.

D'aquest primer grup de torres destaquem: la torre de l'Abadia (fig. 2), que dóna a la plaça de l'Església i fa cantonada amb els carrers de Monterols i Major. Al 1600 va ser transformada pel rector del poble. També cal anomenar la torre de ca Poblet (fig. 3) dels carrers de Monterols i de Riudoms, i la torre del Delme (fig.4), que dóna a aquest últim carrer. Aquestes construccions tenen en comú la seva planta quadrangular.

Fig. 2

Fig.3

Fig. 4

Al voltant d'aquest nucli primigeni medieval trobem un segon recinte, el perímetre del qual té la forma aproximada de un pentàgon irregular i engloba totalment els eixos cruciformes esmentats anteriorment. Aquest segon clos data del segle XIV, ja que el 1370 el rei Pere IV d'Aragó va promulgar un ordre segons la qual els pobles del Camp de Tarragona s'havien de dotar de muralles per evitar els atacs dels pirates.

Malauradament no es conserven els murs d'aquest segon clos emmurallat, només una sèrie de torres i una porta d'accés a la vila: el portal de Sant Antoni (fig. 5), per sota del qual passa l'actual avinguda de la Mare de Déu de la Pineda. Es tracta d'una construcció ben conservada i forta, la part inferior està construïda amb pedra de carreu mentre que la part superior és de pedra i morter. L'espai interior d'aquesta torre es troba dividit en dues plantes. Al final del carrer Monterols, hi havia una altra porta fortificada i vorejada per dues torres, aquesta construcció era coneguda com el portal de Riudoms (fig. 6). Aquest fou enderrocat el 1802, actualment només queden les runes. També destaquem les tres torres conservades al carrer de Sant Josep. La proximitat d'aquestes tres construccions fa pensar que la seva funció era la de defensar de manera individual els seus habitatges. Hi hagué encara dues torres més, que acabaven delimitant aquest segon clos emmurallat, de les quals només una ha resistit. L'última torre registrada d'aquest segon clos és la torre de la Presó, ubicada a l'extrem del carrer Bons Aires, perpendicular a l'antic carrer del Mar. Aquesta torre va fer honor al seu nom fins l'any 1885, any en que la torre va desaparèixer.

Fig. 5

Fig. 6

L'altre nucli esmentat al principi d'aquest apartat és Vila-seca de Solcina, on el seu urbanisme era totalment diferent: aquesta vila no estava rodejada per cap recinte emmurallat, ja que les seves necessitats defensives es veien satisfetes amb la presència del castell que a més contava amb una torre de vigilància per albirar possibles perills. El castell era considerat el bastió defensiu més important de les dues Vila-seca. Cal dir que aquest segon nucli també contava amb una parròquia, aquesta estava dedicada a Sant Joan Baptista.

Finalment l'any 1525 els dos nuclis de Vila-seca es van unificar, quan l'arquebisbe de Tarragona, Pere de Cardona, va comprar la jurisdicció de Vila-seca de Solcina. La seva unió es va completar amb la construcció de la plaça de Manyà l'any 1570, l'edificació de ravals i la reforma, gairebé total, de l'Església de Sant Esteve al 1588, que va passar a ser l'única parròquia de la vila (fig.7).

A finals del segle XVI i durant els dos segles posteriors l'augment demogràfic de la vila, la bona conjetura econòmica i la davallada d'atacs pirates va fer que la necessitat de viure en un clos emmurallat minvés i d'aquesta manera es va començar a construir fora de les muralles, expandint d'una manera gairebé radial la vila.

Fig. 7

2.- L'ESGLÉSIA

2.1 Paper de l'església a Vila-seca.

Com en totes les localitats de l'Occident cristià, l'Església Catòlica jugà un important paper dins de la història de Vila-seca. De fet, com hem comentat anteriorment, un dels nuclis del municipi, Vila-seca del Comú, va ser creat a mitjans del segle XII a instàncies de l'arquebisbat de Tarragona i el comtat de Barcelona i essent el seu nucli l'església de Sant Esteve.

Com hem dit anteriorment, la posició de Vila-seca en l'Occident cristià catòlic ha determinat diferents aspectes de la vida del poble, no només pel que fa a la societat o bé als costums, sinó també a l'arquitectura. Es podria dir que, principalment, en els pobles d'aquesta zona l'església era qui representava al poble, en una època en què els ajuntaments no tenien la importància que tenen ara. Per tant, la rellevància de la localitat es mesurava segons com era l'església. Per sort o desgràcia, aquest no és el cas de l'església de Vila-seca. Recordem que el poble, en principi, constava de dos nuclis ben diferenciats, Vila-seca del Comú i Vila-seca de Solcina. Així cada nucli tenia la seva pròpia església: Vila-seca del Comú tenia l'església de Sant Esteve, el protomàrtir, mentre que Vila-seca de Solcina estava dedicada a Sant Joan, era anomenada fins al segle XVI Sant Joan Extramurs, per la seva ubicació fora del recinte emmurallat de Vila-seca del Comú.

D'aquestes dues antigues construccions no queda pràcticament res , ja que al segle XVI es va procedir a la unió dels dos nuclis en un de sol i això va provocar la unió de les dues parròquies. Arribat a aquest punt es va decidir prescindir de l'església de l'antiga Vila-seca de Solcina (se suposa que es trobava en uns terrenys propers a l'actual celler i que havia quedat molt malmesa per la guerra dels Segadors) i van decidir reformar i ampliar la de Vila-seca del Comú. Durant les obres l'església de Sant Joan substituïa a la de Sant Esteve en les funcions litúrgiques al segle XVI. Al final d'aquestes reformes l'església de l'antiga Vila-seca de Solcina va desaparèixer: es va decidir tirar-la a terra i vendre el solar per finançar les obres de l'església de Sant Esteve.

El cementiri del Comú, segurament situat a una part contigua a l'església, ja era lloc sagrat i propietat de la parròquia, per la qual cosa formà part del solar utilitzat per reedificar-la. Així doncs, durant molt de temps no hi hagué cementiri al Comú, des de que van començar les obres ja ben entrat el segle XVI, fins que va ser consagrada l'actual església.

2.2 L'antiga església de la vila.

Segons la doctora Emma Liñao en el seu llibre *Vila-seca i Salou. El seu passat monumental*, la primera església de Vila-seca del Comú ja estava dedicada a Sant Esteve des dels seus inicis. Però les dades més interessants ens les proporciona el Llibre de Visita Pastoral del 1449.

El visitador va trobar aquell dia les fonts baptismals sense aigua. Probablement feia temps que no s'hi feia cap bateig. Però el sagrari, els sants olis i en general els ornaments i objectes litúrgics estaven ben conservats. Hi havia quatre altars:

«... altare maius sub tum vocationem Sancti Stephani est bene».
«visitavit altare beate Marie...»
«visitavit altare Sancti Bartholomei...»
«visitavit altare Sancti Antoni...».

L'altar de Santa Maria no tenia ornaments propis i es feien servir els de l'altar major.

L'església podia tenir dos trams, a més a més de la capçalera. Al presbiteri estaria situat l'altar major, i a cada costat els trams corresponents, entre els pilars, els altars de Santa Maria, segurament al costat de la capçalera, perquè es devien fer servir els mateixos objectes, de Sant Bartolomeu i de Sant Antoni. La pica baptismal segurament estaria al costat de la porta, per la seva condició de vehicle de la gràcia i d'introductora del cristià al temple mitjançant el sagrament. En aquestes circumstàncies i disposant els trams de manera que cada un ocupés si més no tres metres de fondària, la llargada total del temple podia superar els quinze metres.

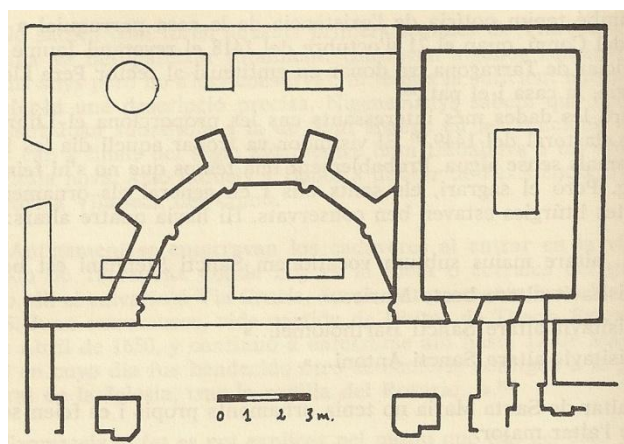

Fig. 8

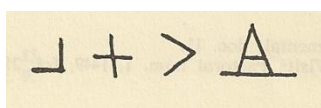
Aquest temple s'ubicà al costat del presbiteri de l'església actual on hi ha la sagristia, amb accés des de l'última capella, més petita, del costat de l'epístola (fig. 8). Es tracta d'un edifici rectangular, amb volta de canó de rajola emblanquinada i pintada, i parets recobertes interiorment, per fora resulta esbalaïdor. Els murs són d'obra de pedra picada on abunden les marques de picapedrers medievals (fig. 9). Totes són habituals a les construccions gòtiques d'aquesta comarca entre els segles XII i XIV, per la qual cosa aquesta primera església estaria emmarcada dins d'aquestes dates.

Fig. 9

Per la part posterior, des del pati propietat de l'Ajuntament, es pot veure a l'edifici nombroses transformacions: la part baixa té dues grans finestres tapiades que per la seva mesura i situació no poden ser d'època medieval; la continuació damunt d'elles amb mur de tàpia i pedra molt diferent de la part baixa; i la utilització com material de construcció d'una peça de pedra més blanca, possiblement marbre, que formava l'arquet apuntat d'una finestra coronella gòtica.

Estem davant d'una adaptació de l'església antiga com a sagristia de la nova? Vista conjuntament, resulta molt reduïda com per tenir quatre altars i capella baptismal. Hi ha també un altre inconvenient. Les esglésies medievals estaven, llevat de casos molt excepcionals, orientades d'est a oest, amb algunes desviacions lleugeres. La sagristia segueix l'eix nord-sud de l'església actual. Però a l'altre costat, el presbiteri, la cantonada del temple que dona al carrer, torna a mostrar-nos un mur de carreu amb les mateixes marques:

Podem suposar que són pedres aprofitades del mateix edifici de la sagristia, o bé que fos una construcció dirigida originàriament d'est a oest, amb la capçalera on avui dia és el lateral de la sagristia i els peus al costat oposat. En aquest darrer cas l'edifici resultant tindria una llargada d'uns 16 metres, és a dir, el calculat per a una església de tres trams on hi hagi dues capelles a cada costat i el presbiteri amb l'altar major, tal com se suposa que era l'antiga.

Cal recalcar que aquesta és una hipòtesi formulada per la doctora Liñao i que encara no ha estat contrastada amb un altre estudi.

2.3 Actual església de Sant Esteve.

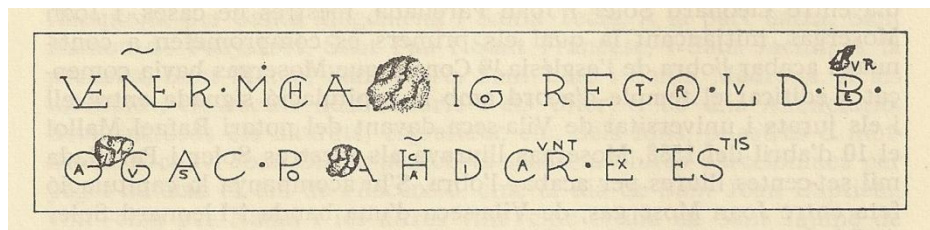
Recordem que al segle XVI els dos nuclis de la vila es van unir, configurant així Vila-seca de Solcina, on l'església de Sant Esteve era la única parròquia de la vila, després de ser pràcticament reconstruïda i donant a lloc a la construcció que trobem en l'actualitat.

«No se encuentra en este Archivo quando, y donde se puso la primera piedra; pero segun la escritura que hay sobre la puerta principal de la Iglesia parece fué principiada siendo Cura de esta Parroquia el Reverendo Francisco Juan Miquel (a) Domingo quien gobernó la parroquia desde ultimo de Julio de 1559 hasta 1576 y sería despues 16 de agosto de 1564 en cuyo día en un M in 4º. de este Archivo leese Los Jurats de Vilaseca cambian ab Damia Oset una casa y este dona una casa dita de la Srª Morali y a mes dotze pasos del tros á la part de la Resclosa y así de llargaria y de ample tant com menester auren per fer la Iglesia de dit lloch que diuen se ha de fer en lo dit pati.»

Amb aquestes paraules inicia Slavador Babot, antic rector de Vila-seca, el seu capítol dedicat a l'església de Vila-seca.

És evident que en aquella època (anys 1560 – 1566, segons l'Arxiu Històric Arxidiocesà) s'estava preparant la construcció de l'església nova, ampliant mitjançant permutes, donacions o compres el terreny disponible, en un lloc adjacent a la vella.

Aquesta informació s'extreu de la inscripció epigrafiada que encara es troba al llindar de la porta principal de l'església (fig.14). La inscripció està bastant ben conservada, però la dificultat més gran radica en la gran quantitat de lletres enllaçades, elidides o abreujades, amb o sense indicació al respecte. A més a més hi ha tres llocs on la pedra està trencada i l'esvoranc reblert de ciment, però encara es pot llegir bastant bé:

“VENERABILIS. MICHAEL (R)OIG RECTOR. LUD(OVICUS). BIEVER. GA(BRIEL) GUASC. PRESBITERO A (ECCLESIAM) HAN DEDICAVERTUNT EX TESTIS” que, traduït, vol dir: “El venerable rector Miquel Roig, Lluís Biever i Gabriel Guasc, prevere d’aquesta església, la van dedicar en presència de testimonis”. Un altre document, conservat també a l’Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, recull la concòrdia entre Lleonard Soler i Joan Parellada, mestres de cases, i Joan Mosergas, mitjançant la qual els primers es comprometen a continuar i acabar l’obra de l’església. Consta que Mosergas rebé l’encàrrec de construir el nou temple per part dels jurats de la vila el 10 d’abril de 1588. Els nous contractistes no es feien responsables de la part ja acabada per Mosergas i podien aprofitar el cavall, el carro, els guarniments, el material i les eines que ell estava fent servir en aquesta construcció. Com a contrapartida Soler i Parellada havien de complir els compromisos adquirits prèviament per Mosergas el 1588.

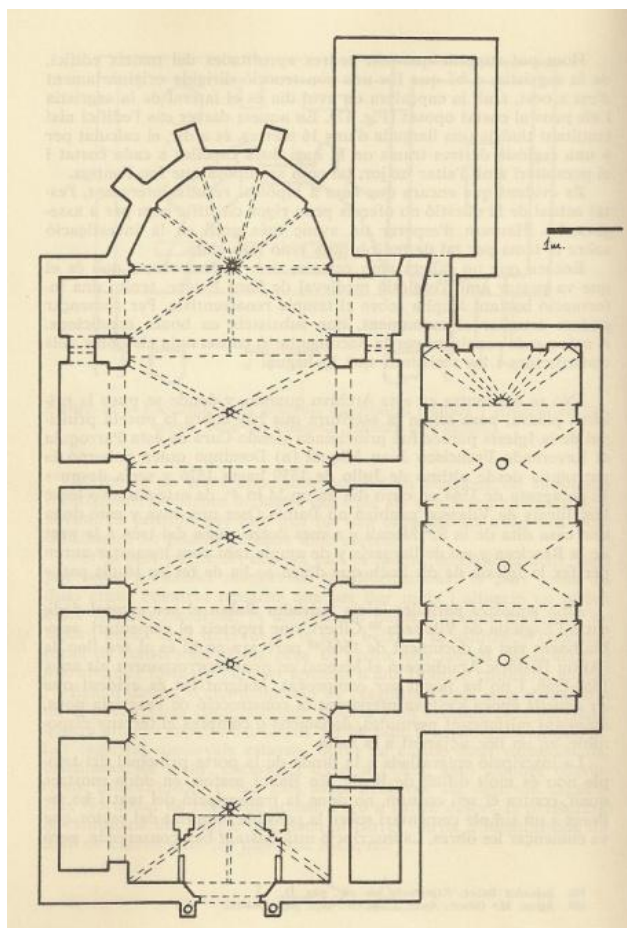
A partir de la interpretació d’aquests documents es dedueix que les obres en realitat havien anat molt ràpides. A la visura dels perits es parla de la capçalera de les capelles del temple, que ja havien estat construïdes des del 10 d’abril del 1588 fins al 20 de març de l’any següent. Potser que aquestes presses van ser la causa de les deficiències trobades. Però el ritme no va decreïxer després de la concòrdia amb els nous mestres d’obres, ja que al 1603 s’estava començant a proveir el temple d’ornaments i d’altars.

L’onze d’abril d’aquell mateix any fou signada una capitulació entre el mestre Joan Oliver, pintor de la ciutat de Tarragona, i Pau Torredemer que era el donant, per tal de pintar el retaule, ja d’estil barroc, de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista. Aquest retaule era destinat a la nova capella dedicada als Sants Joans que havia estat instruïda dins de la nova parròquia. Com és habitual s’hi descriuen tots i cada un dels detalls i la manera com s’han de fer. Poca iniciativa li restava a l’artista, meticulosament controlat per unes clàusules sempre rígides, en realitzar una obra on el donant es guardava el dret de fer-la peritar.

El 1605 es començava a treballar la torre de les campanes, un any més tard es va fer la pica baptismal, datada a la base. I al 1607 es va fundar el benefici de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista intramurs, és a dir, a la capella de l'església nova, que així era distingida de la de Solcina (Sant Joan extramurs).

El primer enterrament que es va dur a terme en la nova església data de l'any 1611. Pocs anys després, al 1618, la construcció de la torre es va finalitzar i es feia capitulació per tal de fer una campana. El document data del 3 de febrer on eren jurats Pere Torrell, Montserrat Francesc i Pere Espelta, mentre que l'encarregat de l'obra seria Sebastià Rossell campaner present a l'acte. La campana havia de tenir dotze quintars de pes (aproximadament 522 kg), el so i tenor assenyalats i seria executada entre el dia de Sant Joan i el primer de juliol. Tots els habitants de la vila de qualsevol edat, condició i sexe, van haver d'aportar la quantitat de 2 rals.

2.3.1 Arquitectura de l'església.

Planta de l'església de Sant Esteve.

Finalment es configurà un edifici sense ciments però que consta d'una part inferior o base que actua com a sòcol i, a més, té la funció d'anivellar l'interior de l'església, ja que aquesta es troba situada en un terreny amb un apreciable desnivell. La resta de la construcció està feta amb pedra i mur de tàpia que encara es pot apreciar en les façanes SO i NO (fig. 15; fig. 29).

Aquest edifici històric es mou entre dos estils, el gòtic i el renaixentista. La construcció permet veure per fora l'estructura arquitectònica del temple. Dins de l'estil gòtic trobem la presència d'una única nau, els contraforts reposen a la teulada de les capelles laterals (fig. 10; fig. 15), capçalera poligonal i les voltes de creueria (fig. 11). A l'absis unes fines columnetes descavalquen els nervis de la volta gallonada que reposen damunt de les mènsules a la resta de la nau (fig. 12). Aquestes columnetes es van afegir quan l'església es va reformar després de la Guerra Civil.

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Les característiques renaixentistes del temple es poden veure en la senzillesa de les formes interiors i, sobretot, exteriors: trobem una façana típica del Renaixement a les nostres contrades (fig. 13). Gairebé nua, només destaca el frontó triangular sobre dues columnes d'estil jònic de marcat clàssic que emmarquen la porta d'entrada, que a la vegada es cobreix amb un arc de mig punt (fig. 14). A la llinda d'aquest frontó hi ha la inscripció de la qual hem parlat anteriorment. Al damunt d'aquest conjunt es troba un òcul circular, sense radis, que des de fa pocs anys està cobert per una vidriera on hi ha representats els elements que caracteritzen l'escut de Vila-seca: les pedres, la palma martirial i el llibre de Sant Esteve (fig. 23).

Fig. 13

Fig. 14

A més de tots aquests elements esmentats, un nombrós grup de gàrgoles en forma de canó acaben de decorar la façana principal i laterals amb la funció principal de canalitzar l'aigua de les pluges (fig. 15).

Cal esmentar que l'època en la que es va configurar la nova església de Vila-seca coincideix amb l'època de màxim esplendor de l'arquitecte renaixentista català Pere Blai. Tot i així la seva tasca com a introductor de l'arquitectura renaixentista no s'acabava de percebre a Vila-seca. Si és cert que la parròquia de la vila, és a dir, l'església de Sant Esteve, té la netedat de línies característiques del Renaixement, però pel que fa a l'estil arquitectònic interior encara cobreix la nau amb volta de creueria (com hem comentat anteriorment), tret característic de l'arquitectura gòtica.

Aquesta barreja d'estils es troba present gairebé a tots els temples de les comarques tarragonines de l'època, com ara el de Sant Andreu de la Selva del Camp.

Just al costat de la capçalera trobem la sagristia, s'especula la possibilitat de que aquesta torre, construïda en el segon terç del segle XIV, fos per les seves considerables mides (més de 50m² de base) la principal de Vila-seca del Comú, annexada a la desapareguda església medieval.

Juntament amb l'església, aixecat al 1605, tenim el campanar: construcció sense cimentació, amb planta quadrangular i terrat, molt semblant a les torres defensives de la vila. De fet, durant els seus primers anys aquesta torre tenia també funcions defensives. Com a curiositat cal comentar que avui dia, si observem el campanar, no trobarem les campanes, donat que a finals del segle XX es va dur a terme una intervenció per millorar l'acústica, la solució va ser col·locar les campanes a l'interior de l'edifici per a que aquest fes de caixa de ressonància.

Annexa a l'església trobem la capella dedicada al Santíssim, o també coneguda popularment com Capella Fonda. Aquesta capella es va construir al mateix lloc on al primer quart del segle XIX s'havia començat l'obra d'una altra església nova, finalment aquesta construcció no es va acabar i va ser enderrocada per les revolucions de l'any 1880. És una construcció que data de l'any 1880 d'estil barroc, de planta rectangular i una coberta amb una volta de canó amb llunetes. Referent a la façana, aquesta imita pràcticament la senzillesa de la façana renaixentista de l'església, incloent un petit rosetó damunt la porta (fig. 16).

Fig. 15

Fig. 16

2.3.2 Decoració i ornamentació

Un cop va finalitzar la part constructiva de l'església aquesta s'havia de proveir de decoració i ornaments, així com la decoració de les capelles i la col·locació de retaules, incloent l'encarregat el 1603, comentat anteriorment.

Al 1672 es va contractar un altar nou per al sant titular del temple, Sant Esteve. Aquesta obra la van dur a terme dos escultors, Josep Blanch i el seu fill. Com a curiositat cal dir que donat l'èxit del seu treball, finalitzat el 1675, pare i fill van ser recompensats amb 22 lliures més de la quantitat concertada inicialment. El mateix dia es van col·locar els nous retaules i sagrari corresponent.

Malauradament el retaule realitzat per Joan Oliver el 1603 no s'ha conservat, ja que va ser cremat al mig de la plaça de l'Església durant els primers dies de la Guerra Civil. Es coneix el retaule gràcies a una antiga foto (fig. 17). L'obra arquitectònica del retaule era barroca. Darrera de l'altar, damunt d'unes grades es trobava assentat el cancell, el centre del qual estava ocupat pel sagrari. Als costats de la petita porta teníem diverses columnetes helicoïdals. Dos cossos sortints als costats amb volades cornises i capcers partits generaven els contrastos lluminosos de clarobscur tan representatiu de l'època. També trobem trets renaixentistes en garlandes, grutescs i petits cap alats sortint de clips. Al centre del cos principal hi havia una gran fornícula on es col·locava la custòdia a les cerimònies solemnes, i als costats dos pisos de pintures sobre tela. Els carrers eren distribuïts per grans columnes amb emparrats. A l'àtic d'aquest retaule hi havia una fornícula més petita amb la imatge de Sant Esteve en relleu. Finalment a l'acabament hi havia un dosseret embalustrat. El cos principal sobrepassava l'altura del començament de les voltes i la part superior s'anava estrenyent progressivament per adaptar-se a la creueria del presbiteri.

Fig. 17

Al 1734 es va encarregar a Josep Novelles, daurador de Valfogona, el treball de daurar el sagrari, un Crist i unes grades. Segurament aquestes peces formaven part de l'obra realitzada pels Blanch, comentada anteriorment. Això pot ser degut a que la realització d'un retaule d'escultures no solia implicar el daurat i policromat d'aquest mateix.

Al segle XVIII encara s'havien d'acabar els retaules del nou temple, alguns d'aquests eren d'escultura. Juntament amb aquests es van anar disposant ornaments i objectes de culte d'argenteria. Malauradament sembla que la majoria es va perdre el dia 29 de juny de l'any 1811 quan es va produir l'entrada dels francesos a Tarragona. Només es conserven dues custòdies, el reliquiari nou de Sant Bernat Calvó, una creu processional, el gran retaule d'estil barroc i altres peces de menys importància. Aquest és el principal motiu de l'escàs tresor religiós de la parròquia de Vila-seca.

D'aquestes peces conservades, la que segurament tenia més interès artístic és la Creu processional. Aquesta estava feta amb argent sobre fusta. Per desgràcia no estava molt ben conservada, de fet es podien observar diferents cops i reparacions descurades, tot i així continuava essent un meravellós exemplar. Aquesta peça feia 0,52m x 0,375m x 0,82m, on s'inclou l'endoll. Sobre els fons de l'anvers destacava la figura fosa del Crist, mentre que a les expansions trobàvem Marc, Mateu, Lluc i Joan. Al dors, hi havia la Verge amb la inscripció M i quatre caps petits alats emmarcats als quadrilòbuls de les expansions. L'endoll esmentat anteriorment estava decorat amb estries. Finalment, al nus hi havia la data 1658.

Actualment aquestes peces decoratives no es troben visibles a l'església, de fet, aquesta parròquia consta amb molt poc tresor religiós. Alguns elements decoratius que podem trobar al seu interior: representació de l'empedrament de Sant Esteve (fig. 18), la pica baptismal (fig. 19), les escultures de Sant Esteve, Sant Antoni i Sant Bernat Calvó a l'absis (fig. 20), així com un Crist en la Creu (fig. 21) i altres elements.

Fig. 18

Fig. 19

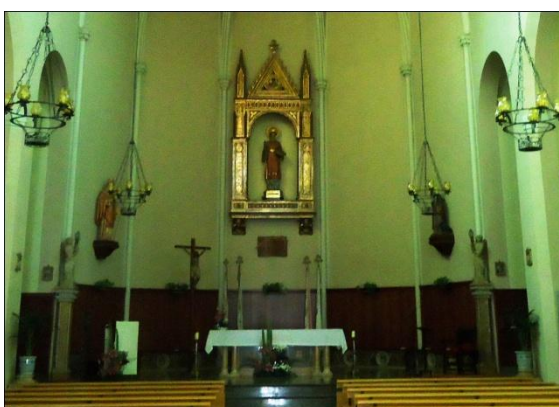

Fig. 20

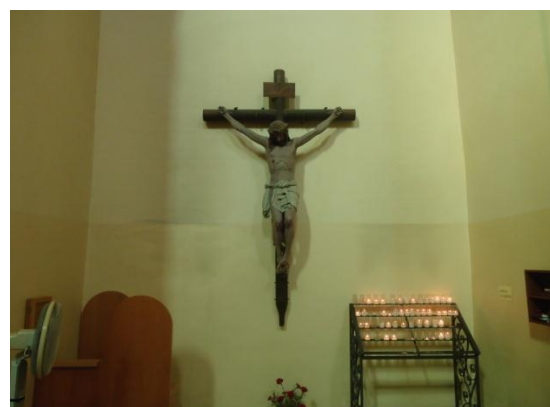

Fig. 21

2.3.3 Reformes i ampliacions

En aquest apartat recollirem de manera cronològica totes les reformes, ampliacions i millores que, durant tots aquests anys, s'han dut a terme en l'església de Sant Esteve a partir de l'any 1618, data en que es dona per finalitzada tota l'estructura que conforma l'església, incloent el campanar. Cal dir que algunes de les que comentarem a continuació ja han aparegut en els apartats anteriors als quals farem referència.

Any 1672

Gràcies a la informació recollida en un document del 12 de juliol de 1675, conservat a actualment a Tarragona sabem que al 1672 es va contractar un altar nou dedicat a Sant Esteve que, com hem comentat a *l'apartat 2.3.2*, va ser realitzat per Josep Blanch i el seu fill.

Any 1675

Tres anys després de la realització de l'altar fet pels Blanch, es va proveir l'església de nous retaules i del sagrari corresponent, mantenint el gran retaule d'estil barroc fet al 1603 pel pintor Joan Oliver. L'obra arquitectònica d'aquest retaule la podem trobar detallada a *l'apartat 2.3.2*.

Any 1734

Un document que data d'aquest any ens informa d'un encàrrec que consisteix en daurar el sagrari, un Crist i unes grades, elements considerats de l'obra dels Blanch. Ampliació a *l'apartat 2.3.2*.

29 de juny de 1811

Amb la entrada dels francesos a Tarragona, com a motiu de la Guerra del Francès, es van perdre la majoria d'ornaments, retaules i objectes de culte d'argenteria que es trobaven a l'església de Sant Esteve. Només es van salvar dues custòdies, el reliquiari, el retaule del 1603, una creu processional i altres. Explicació en *l'apartat 2.3.2*.

Any 1855

Instal·lació del primer rellotge en la torre del campanar.

Any 1868

A principis del segle XIX es va començar a construir una nova església, en principi aquesta tenia unes dimensions més grans que l'actual. Les obres d'aquesta construcció es van veure aturades durant un període de temps i finalment es va acabar derruïnt amb les revolucions del 1868 conegudes també com les de La Gloriosa.

Any 1880

Onze anys després de l'enderrocament de les obres de la que anava a ser la nova església l'arquebisbe Benet Vilamitjana i Vila va beneir una nova capella, coneguda com la Capella Fonda, que es va construir en el mateix lloc on havia d'anar la nova església. Més informació a l'*apartat 2.3.1*.

Any 1900

A principis del segle XX, sota el rectorat de Josep Pairo, es van canviar els finestrals de l'església, aquests estan decorats amb elements relacionats amb els sants als que el municipi professa major devoció: Sant Esteve, San Antoni Abad, Sant Bernat Calvó i la Verge de la Pineda (fig. 22). També es va decorar la rosassa amb els elements de l'escut del municipi i que fan referència a Sant Esteve: la palma martirial, les pedres i el llibre (fig. 23)

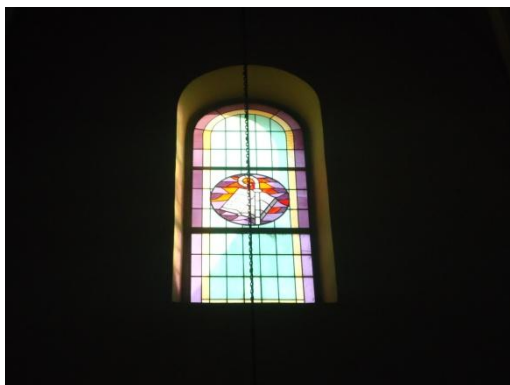

Fig. 22

Fig. 23

A finals d'aquest segle van ser introduïdes les campanes a l'interior de l'església per tal de que aquesta funcionés com a caixa de ressonància. Més informació a l'*apartat 2.3.1*.

Any 1929

Instal·lació de les noves campanes de l'església durant la Festa Major d'estiu (fig. 24).

Fig. 24

22 de juliol de 1936

En aquesta data, aproximadament a les 10 del matí, tant l'altar principal com les capelles van ser cremades, a més, part de l'ornamentació i el gran retaule barroc del 1603 van ser cremats al mig de la plaça de l'Església. Cal dir que aquest retaule el coneixem gràcies als records d'alguns dels vila-secans que el van poder veure i de la fotografia antiga que podem veure en l'*apartat* 2.3.2.

11 d'abril de 1993

Es va dur a terme la restauració de la façana principal de l'església de Sant Esteve. Les actuacions que es van realitzar van ser la de escatar-la i posar a sobre una capa d'estuc especial per a que no es deteriori. La pedra de la façana va quedar intacta, igual que la de la portalada i la porta del recinte (fig.25). Durant aquestes reformes l'arquebisbe de Tarragona, Ramon Torrella, va visitar les obres (fig.26). Per a obtenir més recursos econòmics van demanar la col·laboració dels feligresos per poder dur a terme aquestes rehabilitacions, finalment van aconseguir recaptar set milions de pessetes (fig.27; fig. 28). Cal dir que les reformes es van dur a terme a les façanes SE i NE, mentre que a les façanes SO i NO, com hem comentat en l'*apartat* 2.2.1, encara es poden veure els materials de construcció: el sòcol de carreus i la part superior de pedra i mur de tàpia (fig. 29).

Fig. 29

Durant aquest mateix any es realitza la supressió de barreres arquitectòniques a l'accés de l'església de Sant Esteve (fig.30)

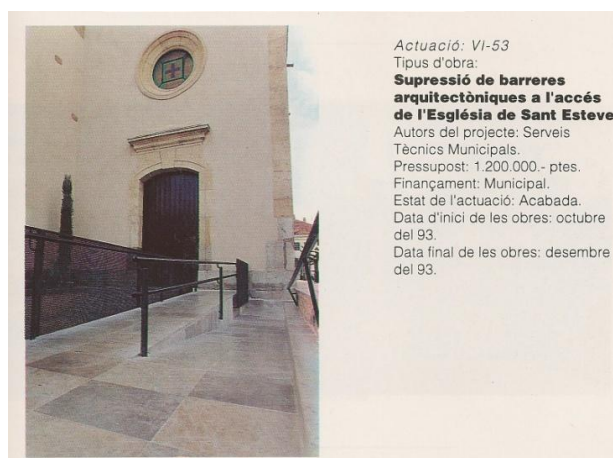

Fig. 30

16 de novembre de 1994

Mentre enderrocaven una casa que es trobava a la part posterior de l'església de Sant Esteve per tal de crear un accés van trobar un antic refugi de la Guerra Civil. Era una galeria en forma de "L" que tenia aproximadament dotze metres de longitud i una alçada d'uns dos metres, cal dir que al seu interior no es van trobar restes de cap mena (fig. 31). Just al costat es va trobar també un pou helicoïdal que servia per abastir d'aigua als veïns del voltant. Actualment el pou es troba sec i protegit amb una reixa metàl·lica (fig. 32).

Fig. 32

14 de desembre de 1994

Vila-seca recupera la part exterior de l'absis de l'església de Sant Esteve. Amb l'actuació també es van recuperar quatre contraforts de la parròquia. Aquest espai va ser aprofitat per construir una plaça de 220 m², just on es troba situat el pou trobat un mes abans (fig. 33).

24 de desembre de 1994

S'instal·la un nou enllumenat a l'església de Sant Esteve amb la funció principal de realçar la façana (fig. 34).

7 de juny de 1996

Es col·loca el nou rellotge analògic que actualment podem trobar en la torre del campanar.

Retalls informatius

Fig. 25

Fig. 26

Fig. 29

Fig. 30

Fig. 31

Fig. 33

Fig. 34

3.- LA LLEGENDA DE SANT ESTEVE

A continuació es relata la llegenda de la qual és protagonista Sant Esteve, protomàrtir al qual està dedicada l'església de la vila.

L'any 1147, el comte de Barcelona i rei d'Aragó, Ramon Berenguer IV, dintre de les seves campanyes de conquesta de territoris musulmans, va organitzar una expedició cap a Almeria, sota el domini dels regnes taifes en aquell temps. Entre els vassalls que van anar a donar-li suport hi havia el noble Galcerà de Pinós, baró de Bagà, com a almirall de l'armada.

Tot i que la ciutat va ser presa, després de molt temps de setge, Galcerà fou fet presoner pels musulmans, juntament amb el seu company i vassall, Santcerní de Sull, i traslladat a una altra ciutat, on va restar empresonat durant cinc anys ja que, després d'arrasar la ciutat, els cristians van tornar ràpidament al Principat.

Passat aquest temps, el seu pare, Pere Galcerà de Pinós, va demanar ajuda a Ramon Berenguer IV per rescatar el seu fill. Aquest va fer dirigir una galiota cap a Almeria i Granada per a què els comunicuessin si el baró de Pinós continuava viu. El rei d'Almeria va contestar al comte afirmativament i va demanar pel rescat de Galcerà cent mil doblers d'or, cent draps d'or, cent cavalls blancs, cent vaques bragades i, finalment, cent donzelles (o "nines ponzelles", com apareix a les fonts).

Davant d'una petició tan desmesurada, Pere Galcerà es va veure obligat a vendre totes les seves propietats per a què, juntament amb la dot de la seva dona, Berenguera de Montcada, es pogués pagar el rescat que demanaven els musulmans per l'alliberament del seu fill. Pel que fa a les donzelles, aquestes van ser reclutades entre les filles dels seus vassalls. Les fonts diuen que aquests les hi van lliurar "graciosament", però no cal dir que això segurament no va ser així.

Una vegada recollit tot el rescat, la comitiva d'animals, donzelles i prohoms de la baronia de Pinós es van dirigir a Tarragona, on esperaven una nau que estava descarregant al port de Salou i que els dirigia cap a Almeria a recollir a Galcerà.

Mentrestant, conta la llegenda que aquest es trobava a la seva cel·la, restant una oració a Sant Esteve, amb molta devoció al territori de la Catalunya Vella, quan aquest se li va aparèixer vestit de diaca. El sant va immobilitzar els seus guardians i el va treure de la presó, on havia estat cinc anys amb Santcerní de Sull. Aquest, en veure que sortia, li va demanar ajuda. Així doncs, Galcerà es va encomanar aquesta vegada a Sant Genís, que va aparèixer sota la forma d'un àngel, i el seu company va poder escapar-se amb ell.

Una vegada havien sortit de la presó d'Almeria, Galcerà i Santcerní es van trobar miraculosament a mig camí de Vila-seca. Quan eren allí, van veure arribar la comitiva del baró de Bagà, que ja havien sortit de Tarragona i Galcerà els va preguntar que feien allí. Ells, que no l'havien reconegut, li van explicar que també anaven al port de Salou per dirigir-se, des d'allí, a Almeria i rescatar el seu senyor, Galcerà de Pinós.

Quan va sentir això, el baró va esclatar a plorar i els va explicar qui era i la seva peripècia amb Sant Esteve, gràcies al qual s'havia vist alliberat.

A Vila-seca s'ha mantingut ben viu el record de la llegenda i és per aquest motiu pel qual l'església parroquial està dedicada a Sant Esteve el protomàrtir i, a mitja hora a peu de la vila, al costat de l'anomenat Camí del Racó, hi ha un monòlit commemoratiu (fig. 35). A més de dedicar l'església al protomàrtir Vila-seca ret vassallatge a Sant Esteve posant a l'escut de la vila les pedres, el llibre i la palma, símbols del martiri de sant Esteve i de la seva condició de diaca.

Detall del **Retaule de Sant Esteve**, procedent de Gualter, atribuït a Jaume Serra. Museu Nacional d'Art de Catalunya

Fig. 35

4.- BIBLIOGRAFIA

- LIAÑO MARTÍNEZ, Emma: ***Vila-seca i Salou: el seu passat monumental***. Vila-seca-Salou: Agrupació Cultural de Vila-seca-Salou, DL 1984. (Monografies de Vila-seca i Salou ; 9)
- MORELL i TORRADEMÈ, Josep / VAQUER FERRANDO, Pineda: ***Vila-seca***. Cossetània, 2001.(La Creu de terme ; 11).
- ***Dossier Església de Sant Esteve: [diversos articles]***. 1989-1994. 1 v.
- ESTRADÉ, Maria: ***Vila-seca. Imatges i records***. Ed. Viena, 1997.
- BOHIGAS, Oriol / PUJALS Joan M.: ***Vila-seca. Camí de mar***. Viena edicions, Barcelona, 2003.
- TOUS i VALLVÉ, Jordi / LATRE, Antonio (dibuixos). ***Recull***. Tarragona : El Mèdol, 1989.
- VV.AA. ***Vila-seca. Mirall de futur. Trenta anys d'ajuntaments en democràcia***. Viena edicions, Barcelona, 2010.
- ***Ajuntament de Vila-seca, gestió municipal 1987 – 1991***. Ajuntament de Vila-seca.
- ***Ajuntament de Vila-seca, gestió municipal 1991 – 1995***. Ajuntament de Vila-seca.
- ***Vila-seca espai de qualitat, gestió municipal 1999 – 2003***. Ajuntament de Vila-seca.
- ***Quinze anys d'informatiu, quinze anys de Vila-seca, 2007***. Ajuntament de Vila-seca.